

15. Солганик Г. Я. Практическая стилистика русского языка : учеб. пособие для студ. филол. и жур. фак. высш. учеб. заведений / Г. Я. Солганик. — 4-е изд., стер. — М. : Издательский центр «Академия», 2010. — 304 с.
16. Татевосов С. Г. Первичное и вторичное в структуре имперфективов / С. Г. Татевосов // Избыточность в грамматическом строе языка / Отв. ред. М. Д. Воейкова. — СПб. : Наука, 2010. — С. 299—321.
17. Фридман М. В. Рецензия на : Пинкер С. Язык как инстинкт [Электронный ресурс] / М. В. Фридман, В. С. Фридман. — 2007. Режим — доступа : <http://www.seminarium.narod.ru/moip/lib/sociobiology/pinker.html>.
18. Bybee J. Sequentiality as the basis of constituent structure / J. Bybee // The evolution of language out of pre-language / Ed. by Givón T., Malle B.—Amsterdam; Philadelphia : John Benjamins, 2002. — P. 109—134.

УДК 811.161'06'36

С. С. Лук'яненко

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

**Афіксоподібні форманти
у структурі дисципліни «Вступ до мовознавства»
(пострадянський період)**

Лук'яненко С. С. Афіксоподібні форманти у структурі дисципліни «Вступ до мовознавства» (пострадянський період). Стаття містить аналіз репрезентації дискусійного поняття афіксоподібних формантів у структурі лекційного курсу «Вступ до мовознавства». Досліджено еволюцію поглядів на афіксоїди в парадигмі вітчизняного та зарубіжного мовознавства 1990-х – початку 2010-х рр., розглянуто відображення цієї проблеми в підручниках та посібниках, виданих для потреб східнослов'янської вищої школи. Запропоновано новий підхід до формування та структурування розділів відповідної дисципліни, який передбачає перехід до електронних підручників (посібників). Їхнім основним компонентом стає тематичний блок у вигляді системи опорних сигналів. Залучення гіпертекстових технологій уможливило подальший перехід до додаткової та/або дискусійної інформації.

Ключові слова: *вступ до мовознавства, навчальна література, лінгвістична термінологія, афіксоподібний формант, афіксоїд, суфіксоїд, префіксоїд, опорний сигнал, гіпертекстові технології.*

Лук'яненко С. С. Аффиксоподобные форманты в структуре дисциплины «Введение в языкознание» (постсоветский период). Статья содержит анализ репрезентации дискуссионного понятия аффиксоподобных формантов в структуре лекционного курса «Введение в языкознание». Исследована эволюция взглядов на аффиксоиды в парадигме отечественного и зарубежного языкознания 1990-х – начала 2010-х гг., рассмотрено отображение этой проблемы в учебниках и учебных пособиях, изданных для потребностей восточнославянской высшей школы. Предложен новый подход к формированию и структурированию разделов соответствующей дисциплины, предполагающий переход к электронным учебникам (пособиям). Их основным компонентом становится тематический блок в виде системы опорных сигналов. Привлечение гипертекстовых технологий делает возможным дальнейший переход к дополнительной и/или дискуссионной информации.

Ключевые слова: *введение в языкознание, учебная литература, лингвистическая терминология, аффиксоподобный формант, аффиксоид, суффиксоид, префиксоид, опорный сигнал, гипертекстовые технологии.*

Lukyanyenko S. S. Affixoid Formants in the Structure of the Subject "Introduction to Linguistics" (Postsoviet Period). Representation of the debatable concept of affixoid formants in the structure of the course of lectures "Introduction to Linguistics" is analysed in the article. Evolution of the opinions about affixoids within the paradigm of national and foreign linguistics of 1990s – at the beginning of 2010s was retraced; reflection of this problem in the textbooks and handbooks, which were issued for the needs of the East Slavonic higher school, is examined. A new approach to the formation and structuring the part of the corresponding discipline is proposed, which assumes the conversion to electronic coursebooks. A thematic block represented as a system of references becomes their major component. Involvement of hypertext technologies enables the further transfer to supplementary or/and debatable information.

Key words: *introduction to linguistics, educational literature, linguistic terminology, affixoid formant, affixoid, suffixoid, prefixoid, reference, hypertext technologies.*

Пропедевтичний характер курсу «Вступ до мовознавства» передбачає ознайомлення студентів-першокурсників із базовими поняттями сучасної лінгвістичної науки. Однак аналіз відповідної навчально-методичної літератури показує, що критерії «основного» нерідко виявляються нечіткими й неусталеними. Чимало питань виникає щодо концептуально-методичних підвалин висвітлення конкретних тем. До того ж, формат інтродуктивної дисципліни неминує породжує дилему між значним обсягом інформації та обмеженими можливостями її представлення. Особливо це стосується дискусійних понять, явищ, термінів, які мають неоднозначне трактування в теоретичній та навчальній літературі.

Традиційно питання, пов'язані зі структурою курсів, розкриттям тем, застосуванням тих чи інших підходів при вивченні мовознавчих дисциплін розглядають в межах *лінгводидактики*. Однак, на наш погляд, така проблематика дотична не лише до прикладної лінгвістики: вона, швидше, міждисциплінарна. Маємо своєрідну ситуацію «трьох в одному»: спочатку — аналіз представлення явища в теоретичних розвідках (включно з історичним дискурсом); далі — дослідження особливостей його екстраполяції в наявних підручниках та посібниках; і, нарешті, — пошук шляхів оптимального відображення теоретичних здобутків у структурі курсів та новій навчально-методичній літературі. Навіть побіжний аналіз публікацій свідчить, що чимало предметів, за винятком методики викладання рідної й іноземної мов, а також теорії та практики перекладу, представлені в цьому ракурсі ще недостатньо. Протягом останніх років з'явилося лише кілька робіт, автори яких торкаються окремих «лінгводидактичних» аспектів інших вузівських дисциплін мовознавчого спрямування. Наприклад, наявні спроби:

– розібратися в ролі порівняльно-історичного методу в межах лекційного курсу «Вступ до германської філології» [40];

– розробити методи застосування соціолінгвістичних моделей у курсі «Лінгвокраїнознавство» [19];

– розглянути специфіку висвітлення стійких одиниць в підручниках і посібниках на тлі зміни наукової парадигми вивчення фразеології [34];

– оцінити успішність інтерпретації дериватологічних поглядів Івана Ковалика в рам-

ках спеціального курсу «Історія українського мовознавства в особах» [4];

– проаналізувати особливості активізаційних методик у вивченні лінгвістики тексту на ґрунті всебічного дослідження теоретичних та прикладних аспектів відповідного напрямку [5].

На такому фоні навчальний курс «Вступ до мовознавства» виглядає своєрідним винятком: маємо лише нашу «заявочну» роботу, присвячену огляду радянських досліджень афіксоподібних формантів у контексті презентації зазначеної теми в навчально-методичній літературі [17]. Отже, вважаємо *актуальним* завданням хронологічне продовження таких студій з подальшим виходом на можливі шляхи подолання інформаційно-методологічних протиріч.

Метою розвідки є аналіз місця й ролі явища афіксоподібних елементів у парадигмі пострадянської лінгвістики, а також виявлення оптимальних способів представлення теми в межах дисципліни «Вступ до мовознавства». Зазначена мета передбачає вирішення кількох часткових *завдань*:

– вивчення еволюції поглядів східнослов'янських мовознавців на проблему афіксоподібних формантів протягом 1990-х — 2010-х р.р.;

– аналіз екстраполяції вказаної теми у підручниках та посібниках зі «Вступу до мовознавства»;

– пошук механізмів адекватного відображення поняття «афіксоїд/напівафікс» у нових навчально-методичних виданнях.

Об'єктом дослідження стають афіксоподібні форманти в теоретичній та навчальній літературі 1990-х–початку 2010-х р.р.

Афіксоподібні елементи — одне з дискусійних понять сучасного мовознавства. Тема еволюції та функціонування афіксоподібних формантів з'являється у європейських та східнослов'янських працях межі ХІХ-го–ХХ-го століть, надалі стабільно розвиваючись у напрямку всебічного вивчення та термінологічного окреслення. У 1960-х–1980-х р.р. дослідження афіксоїдів/напівафіксів стають системними та багатоаспектними, хоча їхня оцінка залишається неоднозначною. Відбувається поступова популяризація відповідних лінгвістичних понять і термінів у довідковій та навчальній літературі. Однак у проаналізованих радянських виданнях курсу «Вступ до мовознавства» 1960-х — 1980-х р.р. це питання майже не розглядається, фігуруючи,

переважно, в контексті утворення нових морфем у процесі історичного розвитку мови. Перші згадки про *напівафікси* та *афіксоїди* з'являються тільки на початку 1990-х рр. [8:153–154; 16:78], хоча представлення теми лишається конспективним, несистемним, іноді проводиться лише на матеріалі неіндоевропейських мов [16:119–120].

Протягом 1990-х рр. у парадигмі східнослов'янського мовознавства продовжується інтенсивний розвиток теорії афіксоподібних елементів. Це відбувається, по-перше, в межах мовноінноваційних студій. Прикладом може бути дисертаційне дослідження А. Березовенко (1993 р.), присвячене лексичним новоутворенням болгарської мови 1980-х рр. [1]. З-поміж власне неологічної проблематики в роботі знаходимо: а) вказівку на кореляцію між зростанням активності афіксоїдного словотворення та перетворенням багатьох звичайних слів у регулярно повторювані компоненти; б) міркування щодо місця цього способу з-поміж інших шляхів інноваційного розвитку мови; в) побіжні спроби творення нової термінології на кшталт «*префіксоїдне гніздо*», «*інфіксоїд*» (фінальна голосна основи, яка виконує при словотворенні роль інфікса) тощо. [1:5–7]. Іншим напрямком виступають спеціалізовані «морфмнозорієнтовані» дослідження на кшталт монографії Є. Карпіловської [11]. Новий комплексний погляд на суфіксальну систему реалізовано в тому числі й через відмінне від загальноприйнятого розуміння суфіксоїдів. Авторка детально аналізує такі напрямки поповнення цих одиниць, як поступову трансформацію післякореневих елементів у складі іншомовних слів від суфіксів до суфіксоїдів та зворотній дрейф колишніх суфіксів у питомих словах внаслідок втрати дериваційної функції, окремо зупиняється на питаннях різнопланової омонімії суфіксоїдів, полів їхньої реалізації та ін. [11:227–238].

Проведений аналіз дозволяє говорити про постановку *теорії афіксоподібних формантів* із такими аспектами, як обґрунтування поняття, з'ясування його місця й ролі з-поміж інших способів утворення нових номінативних одиниць, вивчення процесів появи та зникнення формантів у контексті загальномовної еволюції, розгалужене термінологічне забезпечення тощо.

Подальше розгортання «афіксоїдних» студій відбувається у двох протилежних напрямках: 1) їхньої специфікації і 2) появи ро-

біт узагальнюючого характеру. Показовим прикладом першого в межах російського мовознавства вважаємо дослідження С. Тилембулатової (2000 р.), де префіксоїди російської мови розглянуто у порівнянні з їхніми функціонально-семантичними аналогами в англійській та казахській мовах [32]. Завдання роботи — оновлене висвітлення теорії одиниць перехідного типу на фоні їхнього співвідношення зі словотвірними та граматичними характеристиками розглянутих мов. Вказано на перспективу застосування методики для вивчення морфем перехідного типу в різноструктурних мовах [32]. Рівень виконання такого масштабного проекту важко оцінити за одним лише авторефератом, однак у роботі її співвітчизниці А. Плещинської (2005 р.) знаходимо згадку про відсутність праць, де б афіксоїдний тип словотвору розглядався як особливе явище [22].

У парадигмі білоруського мовознавства зустрічаємо як спеціалізовані дослідження, присвячені статусу компонентів грецького та латинського походження в сучасній білоруській мові [31], так і роботи інтегрального типу, пов'язані з окресленням місця й ролі афіксоїдів у системі словотворчих засобів, встановленням їхнього кількісного складу, диференційних ознак та ін. [39].

Українські студії 2000-х–2010-х рр., присвячені афіксоподібним формантам, відзначаються строкатістю тематики та різною глибиною розробки питання. Афіксоїди стають об'єктом вивчення в системі літературної мови (К. Городенська, Є. Карпіловська, Л. Кислюк, Н. Клименко, І. Кочан, А. Нелюба, О. Стишов, Н. Стратулат, О. Тур, В. Шемет) та окремих її підсистемах (Н. Кобзар, Н. Олійник, О. Палій), в межах спеціальних розвідок (Н. Кобзар, Н. Олійник, О. Тур, В. Шемет) або в контексті конкретних мовноінноваційних тем (К. Городенська, Є. Карпіловська, Н. Клименко, Л. Кислюк, І. Кочан, О. Палій, О. Стишов, Н. Стратулат). Своєрідним теоретичним підсумком таких пошуків вважаємо дисертаційне дослідження В. Шемет (2011 р.), присвячене з'ясуванню структурно-семантичних особливостей афіксоїдних дериватів сучасної української мови [37].

Характер осмислення проблеми афіксоподібних формантів уможливило виділення чотирьох основних напрямків.

До першого зараховуємо працю А. Нелюби [20], в якій наголошено на *виключно морфемному статусі афіксоподібних форман-*

тив, неналежності відповідних дериватів до складних, а також формуванні в мові явища відслівних морфем через морфемізацію цих елементів. Автор підкреслює, що «про абрєвіатурність таких префіксів можна говорити лише з огляду на історію появи», оскільки «перший крок їх появи — скорочування слова» [20:224].

В роботах другого, «компромісного», напрямку (Г. Віняр, К. Городенська, Н. Олійник, Є. Карпіловська, Н. Кобзар, Л. Кислюк, О. Палій, О. Стишов, В. Шемет) подано «традиційний» погляд на афіксоподібні елементи як *морфєми перехідного типу*. Разом з тим, окремі дослідники (К. Городенська, Є. Карпіловська, О. Стишов, В. Шемет) звертають увагу на неоднакове тлумачення статусу таких морфем в цілому та/або суперечливу приналежність конкретного форманта. Відчувається також намагання диференціювати різні стадії переходу повноцінних лексем до «класичних» афіксів, прикладом чого може служити використання О. Стишовим в одній монографії термінів *суфіксоїд/префіксоїд* (афіксального словотворення) [28:130–131], *пре/постпозитивний компонент* (комполітив) [28:147–149] та *лексико-морфєма* (частковоскорочених абрєвіатур) [28:154–157]. Щоправда, в інших його роботах терміни *префіксоїди/суфіксоїди*, *лексико-морфєми*, *аброморфєми*, *препозитивні чужомовні компоненти* [26] та *препозитивні форманти* [27] зустрічаються без визначення статусу, що, в свою чергу, породжує закономірні питання стосовно їхнього синонімічного/диференційного використання. Наявний також інший різновид формування синонімічних рядів — через уточнення родового поняття *афіксоїд* (*префіксоїд*, *суфіксоїд*) видовими конкретизаторами. Наприклад, Є. Карпіловська елемент **навколо-** називає одночасно *префіксоїдом*, *основою-афіксоїдом* та *префіксоїдом-прислівником* [10].

В межах третього напрямку об'єднуємо науковців (Є. Карпіловська, Н. Клименко, С. Климович, Н. Стратулат, О. Тур), які зараховують утворення з компонентами типу (**держ-**, **політ-**, **укр-**, **-госп**, **-ком**, **-орг** та ін.) до *абрєвіатур*. Відповідні форманти вважаються *словотворчими елементами* (Н. Стратулат) [19:9], *частинами фінально/ініціально усіченого слова* (О. Тур) [23:8], *аброморфємами* (Є. Карпіловська, Н. Клименко, С. Климович) [9:12; 12; 13], *аброосновами* (Н. Клименко) [12:144], *аброутвореннями* (С. Кли-

мович) [13]. Аргументи прихильників такого розуміння афіксоподібних формантів заслуговують на увагу, однак, на наш погляд, насправді відбувається своєрідне «переномінвання» давно відомого явища. Наприклад, характеризуючи *аброморфєми* як такі, що «...ближчі до афіксів, ніж до кореневих морфем» [13:4], С. Климович тим самим визнає: йдеться про *одиниці проміжного типу*, які вивчаються вже з межі XIX-го–XX-го століть. До аналогічних висновків спонукають праці, в яких використання подібних термінів не узгоджується з виявленим самими дослідниками їхнім фактичним статусом. Наприклад, І. Мислива-Бунько, кваліфікує елемент **євро-** як *основу*, *основу-вершину*, *комполіт*, *складник абрєвіатури* [18], підкреслюючи при цьому масовість таких утворень, наявність соціальної переоцінки та виникнення у вказаного компонента переносного значення [18:20]. Однак наведені чинники виразно свідчать якраз про афіксоїдний статус цього компонента, на що, зокрема, прямо вказано в роботі В. Шемет [37:10]. Подібні погляди зустрічаємо й у найновіших працях російських колег: Л. Рацибурська звертає увагу на «появу значної кількості новоутворень з префіксоїдом **євро-**, який у ряді випадків розвиває якісну семантику» [23:327].

Специфічне розуміння природи афіксоїдів зустрічаємо в дослідженнях Г. Віняр та В. Шемет, що дозволяє говорити про тенденцію до виділення в межах сучасних теорій афіксоїдності четвертого напрямку. Ідея Г. Віняр полягає в позначенні «словотвірних засобів, які, зберігаючи лексичну наповненість, у своїх функціях наближаються до дериваційних афіксів» терміном «лексико-морфєми» [2]. Причому за статусом авторка вважає їх *морфємами аглютинативного типу*. Втім, на наш погляд, міркування дослідниці ще не оформилися в цілісну концепцію, про що свідчить практика синонімічного використання термінів «препозитивні іншомовні елементи», «лексико-морфєми» та «префіксоїди». Наявність значної групи номінативних одиниць, утворених «механічним приклеюванням до префіксоїда до граматично оформленого слова», спонукає В. Шемет виділяти окремо *аглютинативний спосіб* утворення дериватів. Однак і цю пропозицію не можна вважати чіткою й логічною: в попередньому викладі авторка розглядає ті самі компоненти в рубриці *основоскладання, ускладненого абрєвіаціїю*. [37:9–10]. Очевидно, напрямок,

пов'язаний із «аглоutinативністю» афіксоїдів знаходиться ще в стадії становлення, маючи перспективи подальшого розвитку.

Крім згаданих основних напрямків у де-що модифікованому вигляді залишається «радянська» традиція використання понять *міжнародний терміноелемент/компонент* без подальшого окреслення їхнього статусу [14].

Стислий огляд стану проблеми афіксоподібних елементів протягом 2000-х–2010-х рр. спонукає до такого висновку: ні «понятійно-термінологічний плюралізм», ні особливі міркування окремих дослідників не стають на заваді подальшої узуалізації поняття в парадигмі східнослов'янського мовознавства.

Однак, незважаючи на це, представлення теми в літературі курсу «Вступ до мовознавства» залишається незадовільним: автори багатьох сучасних підручників та посібників, виданих для потреб східнослов'янської вищої школи (С. Бевзенко, Г. Вусик, М. Кочерган, Н. Пасік і В. Бережняк, Ю. Рождественський і О. Блинов, А. Сердюк, Н. Ярошенко та ін.), зовсім ігнорують відповідні явища, поняття, терміни. Те саме можна сказати про «уточнені» та стереотипні варіанти «класичних» підручників О. Реформатського та Ю. Маслова.

Літературу, на сторінках якої афіксоподібні форманти та/або відповідні модифікації морфемної структури слова так чи інакше згадуються, розподіляємо на три структурні блоки.

В межах першого умовно об'єднуємо підручники та посібники, автори яких (А. Камчатнов, М. Кочерган, А. Шайкевич, С. Швачко й О. Кобякова) подають тему *опосередковано, в контексті інших питань*, як правило, *без прямих згадок про напівафікси/афіксоїди*. Це може бути опис процесів перетворення елементів складного слова на суфікси/префікси в контексті історичного розвитку мови [15:288], вказівка на наявність мов, у яких «...межі між словом та морфемою дуже розмиті...» [7:98], міркування стосовно неоднакового статусу морфем **теле-** в різних словах російської мови [35:79–81], зауваження щодо масовості процесу перетворення коренів на афікси в історичній перспективі [35:80], побіжне використання в тексті завдання практичної частини [38:120] тощо.

Окремо виділимо пласт літератури, представлений працями А. Гіруцького, С. Заскоки, Н. Сологуб, І. Сусова, де тема афіксоподібних формантів *представлена неповно і, значною мірою, безсистемно*. В залежності

від позиції автора та типу видання інформація може бути: а) «надконспективного» формату — аж до простої згадки стосовно проміжного місця *афіксоїдів* у системі морфем української мови із розподілом таких на *суфіксоїди* та *префіксоїди* [25:94] і б) крім наведеного в попередньому пункті, містити зауваження щодо варіантного виділення *напівафіксів*, визначення останніх як «...афіксів, що не облишили своїх зв'язків із повнозначними словами...» та ін. [3:97; 5:163; 25:193]. Ілюстративний матеріал обмежений, як правило, однією мовою (А. Гіруцький, Н. Сологуб, І. Сусов).

Третій блок складають поки що нечисленні підручники й посібники, автори яких демонструють *комплексний системний підхід до розкриття теми* афіксоподібних елементів (Т. Вендіна, В. Немченко). Характер та обсяг представлення матеріалу дозволяє говорити про наявність у відповідних розділах певної *структури*: огляд починається з *визначення*, за ним слідує *функціональна характеристика явища* (проміжне положення між коренями та афіксами, регулярність вживання з певним значенням, синонімічність деяких афіксів та афіксоїдів тощо), а завершується все розглядом *різновидів афіксоїдів* (префіксоїди, суфіксоїди), підкріпленням адекватними прикладами. Особливо відзначимо роботу В. Немченка, в якій, крім згаданих аспектів, зустрічаємо доречні посилання на «класиків» теорії афіксоподібних формантів [21:215], відомості про префіксоїди в контексті проблеми визначення меж між словом та морфемою [21:256–257], окрему згадку про афіксоїди в розділі способів утворення складних слів [21:377–378].

Таким чином, аналіз доступної нам літератури показує, що форма та обсяг подачі матеріалу про *морфемні перехідної якості* (напівафікси чи афіксоїди) в багатьох випадках не відповідає задекларованим прагненням активізації та конкретизації знань студентів, зосередження уваги на основних поняттях, їх ознаках та особливостях та ін. под. Ситуація, що склалася, спонукає до пошуку шляхів оптимізації висвітлення цієї та подібних тем.

Почнемо з того, що бажання (й потреба) надати першокурснику інформацію про поширені, узуалізовані лінгвістичні факти й поняття у практичній площині вступає у протиріччя з обмеженим обсягом годин, виділених на вивчення курсу, а також із традиційним форматом навчально-методичної

літератури. Особливо рельєфно вказана дилема проявляється стосовно питань без однозначної відповіді, тією чи іншою мірою дискусійних. У таких випадках фактично спостерігаємо спроби оминати явище взагалі, або, як варіант, обмежитись стислими дефініціями, залишаючи тему на подальше опрацювання в межах «спеціалізованих» курсів. Подібну практику не можна вважати нормальною, адже майбутній філолог від самого початку навчання *повинен мати можливість* ознайомитися з розширеною структурованою анотацією питання, історією його опрацювання у вітчизняній та зарубіжній лінгвістичних традиціях, різними поглядами на проблему та шляхами її вирішення тощо. Важливим моментом уявляється оперативне інформування студентської аудиторії про нові аспекти, поняття, терміни, що з'являються, як мінімум, у парадигмі східнослов'янської лінгвістики. Стандартний (лінійний, друкований) текст підручника/посібника адаптувати до нових вимог дуже важко, а тому вихід із ситуації бачимо в залученні гіпертекстових технологій. Останні відкривають широкі можливості компактного, схематичного викладу основного тексту, пов'язавши його через посилання зі значним обсягом «фонові» інформації [24:184]. На наш погляд, така концепція буде своєрідним продовженням ідеї опорних сигналів, запропонованої В. Шаталовим ще у 1980-х рр. [36:154–156]. «Гіпертекстуалізація» видань курсу «Вступ до мовознавства» у вигляді електронних підручників/посібників означає, що текст розділу зможе стати системою опорних сигналів зі значним відсотком тезової інформації, схем та таблиць. Відповідно, у прихованому вигляді залишаться погляди різних науковців та/або шкіл (аж до формату цілих статей та розділів), приклади виділення й функціонування в інших мовах тощо.

Все сказане стосується й теми афіксоподібних елементів. Виходячи з принципу розмежування концептуальної «базової» інформації та додаткових, у т. ч. дискусійних, аспектів, основа статті складатиметься з наступних блоків:

- дефініція та основні ознаки поняття;
- причини його виділення та специфіка формування понятійно-термінологічного апарату;
- функціонально-прагматичні особливості.

Системність явища переконливо продемонструють приклади кількох близько-, віддалено- та неспоріднених мов. Гіпертекстовий аспект уможливило доповнення стислого й інформаційно ємного викладу в такий спосіб: до певних положень у посиланнях першого порядку подаються спочатку уривки робіт з відповідної проблематики (за зразком друкованого підручника В. Немченко [21]), — з можливістю подальшого переходу до цілих автентичних текстів.

Підсумовуючи викладене, робимо наступні висновки:

1) аналіз лінгвістичних студій 1990-х–2010-х рр. показує, що в межах східнослов'янського мовознавства відбувається оформлення теорії афіксоподібних формантів, хоча чимало аспектів лишаються недостатньо розробленими та в дискусійними;

2) наявні теоретичні напрацювання не знаходять належного відображення у переважній більшості видань курсу «Вступ до мовознавства»;

3) виникає потреба вдосконалення підходів до формування та структурування розділів відповідної дисципліни, в тому числі завдяки залученню гіпертекстових технологій;

4) перехід до електронних підручників (посібників) уможливило створення тематичного блоку у вигляді системи опорних сигналів, з перспективою подальшого звернення до додаткової та/або дискусійної інформації.

Передбачаємо, що отриманий досвід можна розповсюдити на всі теми розглянутої дисципліни, а також на інші лінгвістичні курси, однак ці пропозиції потребують більш детального опрацювання. Перспективним напрямком вважаємо вивчення нових аспектів представлення лінгвістичної інформації у структурі дисциплін «Вступ до мовознавства» та «Загальне мовознавство» в контексті розвитку вищої філологічної освіти.

Література

1. Березовенко А. В. Лексичні інновації в сучасній болгарській мові (на матеріалі 80-х років) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.03 «Слов'янські мови» / А. В. Березовенко. — К., 1993. — 16 с.
2. Віняр Г. М. Розвиток системи дериваційних засобів на базі кореневих морфем [Електронний ресурс] / Г. М. Віняр // Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. —

2004. — № 14. — С. 210–214. — Режим доступу до журн. : <http://eprints.zu.edu.ua/1736/1/04vgmbkm.pdf>.
3. Гируцкий А. А. Введение в языкознание : учеб. пос. — 3-е изд. / А. А. Гируцкий. — Мн. : ТетраСистемс, 2005. — 288 с.
4. Загнітко А. Активізаційні методика в сучасній вищій школі / А. Загнітко // Методичні студії : зб. наук.-мет. праць. Випуск 2 / Укл. : Анатолій Загнітко (відпов. ред.) та ін. — Донецьк : ДонНУ, 2012. — С. 22—35.
5. Загнітко А. Дериватологічні погляди Івана Ковалика в студентській аудиторії: штрихи до курсу «Історія українського мовознавства в особах» / А. Загнітко // Методичні студії : зб. наук.-мет. праць. Випуск 1 / Укл. : Анатолій Загнітко (відпов. ред.) та ін. — Донецьк : ДонНУ, 2009. — С. 22—35.
6. Заскока С. А. Введение в языкознание : конспект лекций. / С. А. Заскока — М. : Приориздат, 2009. — 272 с.
7. Камчатнов А. М. Введение в языкознание : учеб. пос. для филол. факульт. ун-тов и пед. ин-тов. — 5-е изд. / А. М. Камчатнов, Н. А. Николина. — М. : Флинта : Наука, 2004. — 232 с.
8. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства : підручник. — 2-е вид. / Ю. О. Карпенко. — К. ; Одеса : Либідь, 1991. — 280 с.
9. Карпіловська Є. А. Зміни у структурі сучасної української мови та можливості їх моделювання / Є. А. Карпіловська // Українська мова. — 2011. — № 2. — С. 3—18.
10. Карпіловська Є. А. Нова Україна у словотвірній номінації: зміни у мовному «кресленні» світу / Є. А. Карпіловська // Відображення історії та культури народу в словотворенні: Доповіді XII Міжнародної наукової конференції Комісії зі слов'янського словотворення при Міжнародному комітеті славістів, Київ (25–28 травня 2010р.) / Упорядкування та наукове редагування Н. Ф. Клименко і Є. А. Карпіловської. — К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2010. — С. 91—109.
11. Карпіловська Є. А. Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови : будова та реалізація / Є. А. Карпіловська. — К. : Ін-т мовознавства — ім. О. О. Потебні, 1999. — 298 с.
12. Клименко Н. Ф. Диференційні та інтеграційні процеси в лексиці та словотворенні сучасної української мови / Н. Ф. Клименко // Мовознавство 2008. — № 2—3. — С. 136—147.
13. Климович С. М. Структурно-семантичні типи абрутворень в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / С. М. Климович. — Запоріжжя, 2008. — 20 с.
14. Кочан І. М. Нова лексика з міжнародними компонентами та побутове мовлення / І. М. Кочан // Лінгвістична палітра : зб. наук. пр. з актуал. пробл. лінгвістики / за заг. ред. Л. А. Лисиченко. — Х., 2009. — С. 141—151.
15. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручн. — 2-ге вид. / М. П. Кочерган — К. : ВЦ «Академія», 2006. — 368 с.
16. Кочергина В. А. Введение в языковедение. Основы фонетики-фонологии. Грамматика : учеб. пособие. — 2-е изд., перераб. / В. А. Кочергина. — М. : Изд-во МГУ, 1991. — 205 с.
17. Лук'яненко С. С. Афіксоподібні форманти як складова теоретико-методологічної бази лекційного курсу «Вступ до мовознавства» (радянський період) / С. С. Лук'яненко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер.: Філологія. — 2012. — № 1014. — Вип. 65. — С. 109—116.
18. Мислива-Бунько І. «Сврослова» в сучасній україномовній газетно-журнальній публіцистиці / І. Мислива-Бунько // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т ; наук. ред. А. П. Загнітко. — Донецьк : ДонНУ, 2012. — Вип. 24. — С. 20—23.
19. Морозова І. І Соціолінгвістичний підхід до викладання країнознавства / І. І. Морозова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. — 2008. — № 805 : Сер. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. Вип. 54. — С. 95—103.
20. Нелюба А. Від графічної економії до нових словотвірних засобів і основ (складання скорочених основ і його наслідки в словотвірній номінації) / А. Нелюба // Вісник Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника. Філологія. — 2007. — Вип. 15—18. — С. 222—226.
21. Немченко В. Н. Введение в языкознание : учеб. для вузов / В. Н. Немченко. — М. : Дрофа, 2008. — 703, [1] с.
22. Плещинская А. И. Развитие префиксоидного словообразования в русском языке : На материале слов с элементами аудио-, видео-, кино-, радио-, теле-, фото- : дис. на соиск. научн. степ. канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык» / А. И. Плещинская. — Казань, 2005. — 166 с.

23. Рацибурская Л. В. Словообразовательные инновации в русском языке начала XXI века как проявление тенденции к интернационализации / Л. В. Рацибурская // Лексико-грамматичні інновації у сучасних слов'янських мовах : V Міжнародна наукова конференція (Дніпропетровськ, ДНУ імені Олеся Гончара, 7–8 квітня 2011 р.) : матеріали / укладач Т. С. Пристайко. — Д. Нова ідеологія, 2011. — С. 325—328.
24. Ремнёва М. Л. Об опыте гипертекстового изложения учебных курсов / М. Л. Ремнёва, О. В. Дедова // Вестник Московского университета. Сер. 9 : Филология. — 2001. — № 6. — С. 181—192.
25. Сологуб Н. М. Вступ до мовознавства : навч. пос. / Н. М. Сологуб, Л. М. Марчук, А. С. Попович. — Кам'янець-Подільський : Буйницький О. А., 2007. — 144 с.
26. Стишов О. А. Глобалізаційні вияви в словотворенні української і російської мов кінця XX — початку XXI ст. / О. А. Стишов // Вісник Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. Філологія. — 2007. — Вип. 15—18. — С. 204—208.
27. Стишов О. А. Префіксальні іменні новотвори в сучасних українській та іспанській мовах / О. А. Стишов // Дослідження з лексикології і граматики української мови : зб. наук. пр. / відп. ред. Д. Х. Баранник. — Дніпропетровськ, 2007. — Вип. 6 — С. 159—167.
28. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття : (на матеріалі мови засобів масової інформації). — 2-ге вид., перероб. / О. А. Стишов. — К. : Пугач, 2005. — 388 с.
29. Стратулат Н. В. Дериваційні та семантичні неологізми в лексичній системі української мови (на матеріалі Тлумачного словника української мови в 20-ти томах) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / Н. В. Стратулат. — К., 2009. — 20 с.
30. Сусов И. П. Введение в языкознание : учеб. для студ. лингв. и филол. спец. / И. П. Сусов — М. : АСТ : Восток — Запад, 2007. — 379, [5] с.
31. Тананушка К. Складання слова з елементами грєчаского паходжанья ў беларускай мове (да пытання тэрміналогіі і класіфікацыі) / К. Тананушка // Актуальныя праблемы філологіі : антычная культура і славянскі мир : сб. науч. ст. / Белорусский государственный университет ; отв. ред. Г. И. Шевченко. — Минск : РИВШ, 2011. — С. 209—213.
32. Тилембулова С. Н. Трансформированные корневые морфемы : На материале русских префиксоидов и их аналогов в английском и казахском языках : дис. на соиск. научн. степ. канд. филол. наук : 10.02.19 / С. Н. Тилембулова. — Саратов, 2000. — 194 с. : ил.
33. Тур О. М. Структурно-семантичні типи та функціонування нових абрєвіатур в українській мові кінця XX — початку XXI століть : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / С. М. Климович. — Харків, 2011. — 20 с.
34. Ужченко В. Д. Посібники з фразеології і фразеологія в посібниках (Національно-культурний компонент) / В. Д. Ужченко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Філологія. — 2009. — № 873. — Вип. 58. — С. 17—22.
35. Шайкевич А. Я. Введение в лингвистику : учеб. пособ. для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений / А. Я. Шайкевич. — М. : Издательский центр «Академия», 2005. — 400 с.
36. Шаталов В. Ф. Учить всех, учить каждого / В. Ф. Шаталов // Педагогический поиск / Сост. И. Н. Баженова. — М. : Педагогика, 1987. — С. 141—204.
37. Шемет О. М. Семантика і словотвірна структура афіксоподібних дериватів в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова» / В. Г. Шемет. — К., 2011. — 20 с.
38. Швачко С. О. Вступ до мовознавства (курс лекцій) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / С. О. Швачко, І. К. Кобякова. — Вінниця : Нова Книга, 2006. — 224 с.
39. Юшкевич О. С. Афиксоиды в современном белорусском языке и проблема их классификации / О. С. Юшкевич // Материалы докладов XVI Международной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых «Ломоносов» / Отв. ред. И. А. Алешковский, П. Н. Костылев, А. И. Андреев. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.lomonosov-msu.ru/2009/>.
40. Ярхо А. В. Порівняльно-історичний метод у мовознавстві як складова теоретико-методологічної бази лекційного курсу «Вступ до германської філології» / А. В. Ярхо // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. — 2008. — № 805 : Сер. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. Вип. 54. — С. 167—171.